

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः प्रपाठकः ॥

उद्धन्यमानमस्या अमेध्यम्। अपं पाप्मानं यजमानस्य हन्तु।
शिवा नः सन्तु प्रदिशश्चतस्रः। शं नो माता पृथिवी लोकसाता।
शं नो देवीरभिष्टये। आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु
नः। वैश्वानरस्य रूपम्। पृथिव्यां परिस्रसा। स्योनमा विशन्तु
नः॥१॥

यदिदं दिवो यददः पृथिव्याः। सञ्जज्ञाने रोदसी सम्बभूवतुः।
ऊषान्कृष्णमवतु कृष्णमूषाः। इहोभयोर्यज्ञियमागमिष्ठाः।
ऊतीः कुर्वाणो यत्पृथिवीमचरः। गुहाकारमाखुरूपं प्रतीत्य।
तत्ते न्यक्तमिह सम्भरन्तः। शतं जीवेम शरदः सर्वाः। ऊर्जं
पृथिव्या रसमाभरन्तः। शतं जीवेम शरदः पुरूचीः॥२॥

वृन्नीभिरनुवित्तं गुहासु। श्रोत्रं त उर्व्यबधिरा भवामः। प्रजा-
पतिसृष्टानां प्रजानाम्। क्षुधोऽपहत्यै सुवितं नो अस्तु। उप-
प्रभिन्नमिषमूर्जं प्रजाभ्यः। सूदं गृहेभ्यो रसमाभरामि। यस्य
रूपं बिभ्रदिमामविन्दत्। गुहा प्रविष्टाः सरिरस्य मध्ये।
तस्येदं विहतमाभरन्तः। अच्छम्बद्वारमस्यां विधेम॥३॥

यत्पर्यपश्यथसरिरस्य मध्ये। उर्वीमपश्यञ्जगतः प्रतिष्ठाम्।
तत्पुष्करस्याऽऽयतनाद्धि जातम्। पूर्णं पृथिव्याः प्रथनम्॥

हरामि। याभिरदृ॑हृज्जगतः॑ प्रतिष्ठाम्। उ॒र्वीमि॒मां वि॑श्वज॒नस्य॑
भ॒र्त्रीम्। ता नः॑ शि॒वाः शर्कराः॑ सन्तु॒ सर्वाः॑। अ॒ग्ने रे॒तश्च॒न्द्रः
हि॒र॒ण्यम्। अ॒द्ध्यः सम्भू॑तम॒मृतं॑ प्र॒जासु॑। तथ्स॒म्भर॑न्नुत्त॒रतो॑
नि॒धाय॑॥४॥

अ॒तिप्र॒यच्छं॑ दु॒रितिं॑ तरेयम्। अ॒श्वो रू॒पं कृ॒त्वा यद॑श्व॒त्ये-
ऽति॑ष्ठः। स॒व॒त्स॒रं दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑। तत्ते॒ न्य॑क्तमि॒ह स॒म्भर॑न्तः।
श॒तं जी॑वेम श॒रदः॑ सर्वा॒राः। ऊ॒र्जः पृ॒थि॒व्या अ॒ध्युत्थि॑तोऽसि।
व॒न॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि॒रोह॑। त्वया॑ व॒यमि॒षमूर्जं॑ म॒दन्तः॑।
रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम॑। गा॒य॒त्रि॒या हि॒यमा॑णस्य॒ यत्ते॑॥५॥

प॒र्णम॑प॒तत्तृती॑यस्यै दि॒वोऽधि॑। सोऽयं॑ प॒र्णः सो॑मप॒र्णाद्धि॑
जा॒तः। ततो॑ हरामि सोमपी॒थस्याव॑रुद्धौ। दे॒वानां॑ ब्र॒ह्मवा॑दं
व॒देतां॑ यत्। उ॒पाश्रृ॑णोः सु॒श्रवा॑ वै श्रु॒तोऽसि॑। ततो॒ मामा॑वि॒शतु॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। तथ्स॒म्भर॑न्स्तदव॑रुन्धीय सा॒क्षात्। यया॑ ते
सृ॒ष्टस्या॒ग्नेः। हे॒तिम॑शमयत्प्र॒जाप॑तिः। तामि॒माम॑प्र॒दाहा॑य॥६॥

श॒मीः शान्त्यै॑ ह॒राम्य॒हम्। यत्ते॑ सृ॒ष्टस्य॑ य॒तः। वि॒क॒ङ्क॒तं
भा॒ आ॑र्च्छ॒ज्जात॑वेदः। तया॑ भा॒सा स॑मि॒तः। उ॒रुं नो॑
लो॒कम॑नु प्रभा॑हि। यत्ते॑ ता॒न्तस्य॑ हृद॑यमाच्छि॒न्द॒ज्जात॑वेदः।
म॒रुतो॑ऽद्विस्तमयित्वा। ए॒तत्ते॒ तद॑श॒नेः स॑म्भ॒रामि॑। सा॒त्मा
अ॒ग्ने स॑हृदयो भवे॒ह। चि॒त्रि॒याद॑श्व॒त्याथ्स॑म्भृ॒ता बृ॒हत्यः॑॥७॥

शरी॑रम॒भि स॑ङ्स्कृ॒ताः स्था॑। प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॑

सम्मिताः। तिस्रस्त्रिवृद्धिर्मिथुनाः प्रजात्यै। अश्वत्थाद्धव्य-
वाहाद्धि जाताम्। अग्नेस्तनूं यज्ञियां सम्भरामि।
शान्तयौनिं शमीगर्भम्। अग्नये प्रजनयितवै। यो अश्वत्थः
शमीगर्भः। आरुरोह त्वे सचा। तं ते हरामि ब्रह्मणा॥८॥

यज्ञियैः केतुभिः सह। यं त्वा समभरजातवेदः। यथाशरीरं
भूतेषु न्यक्तम्। स सम्भृतः सीद शिवः प्रजाभ्यः। उरुं नो
लोकमनुनेषि विद्वान्। प्रवेधसे कवये मेध्याय। वचो वन्दारु
वृषभाय वृष्णै। यतो भयमभयं तन्नो अस्तु। अव देवान् यजे
हेड्यान्। समिधाऽग्निं दुवस्यत॥९॥

॥ घृत-सूक्तम् ॥

घृतैर्बोधयतातिथिम्। आऽस्मिन् हव्या जुहोतन। उप
त्वाऽग्ने हविष्मतीः। घृताचीर्यन्तु हर्यत। जुषस्व समिधो
मम। तं त्वा समिद्धिरङ्गिरः। घृतेन वर्धयामसि। बृहच्छोचा
यविष्ठ्य। समिध्यमानः प्रथमो नु धर्मः। समक्तुभिरज्यते
विश्ववारः॥१०॥

शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः। सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान्।
घृतप्रतीको घृतयोनिरग्निः। घृतैः समिद्धो घृतमस्यान्नम्।
घृतपुषस्त्वा सरितो वहन्ति। घृतं पिबन्त्सुयजा यक्षि देवान्।
आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणः। घृतप्रतीको घृतयोनिरग्निः। घृतं
पीत्वा मधु चारु गव्यम्। पितेव पुत्रमभिरक्षतादिमम्॥११॥

त्वाम॑ग्ने॒ समिधा॑नं॒ य॑विष्ठ। दे॒वा द॑तं च॑क्रिरे ह॒व्य॒वाह॑म्।
 उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑निमाहु॑तम्। त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॑यन्व॑ति।
 त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॒ आहु॑तं घृ॒तेन॑। सु॒म्ना॒यवः॑ सु॒षमि॑धा॒ समी॑धिरे।
 स वा॑वृधा॒न ओष॑धीभि॒रुक्षि॑तः। उ॒रु ज्रया॑सि॒ पार्थि॑वा॒
 वि॒तिष्ठ॑से। घृ॒तप्र॑तीकं व ऋ॒तस्य॑ धू॒रुष॑दम्। अ॒ग्निं मि॒त्रं न
 स॑मिधा॒न ऋ॑ञ्जते॥१२॥

इ॒न्धा॒नो अ॒क्रो वि॒दथे॑षु दी॒द्यत्। शु॒क्रव॑र्णा॒मुदु॑ नो य॑सते॒
 धिय॑म्। प्र॒जा अ॑ग्ने॒ संवा॑सय। आशा॑श्च प॒शुभिः॑ सु॒ह।
 रा॒ष्ट्राण्य॑स्मा॒ आधे॑हि। या॒न्यास॑न्त्सवि॒तुः स॒वे। म॒ही वि॒श्व॒ली
 स॒दने॑ ऋ॒तस्य॑। अ॒र्वाची॒ एतं॑ धरु॒णे रयी॑णाम्। अ॒न्तर्व॑ली
 ज॒न्यं जा॒तवे॑दसम्। अ॒ध्व॒राणां॑ ज॒नय॑थः पुरो॒गाम्॥१३॥

आ॒रो॒ह॒तं द॒शत॑स् श॒क्रे॒रि॒र्मम॑। ऋ॒तेना॑ग्न॒ आयु॑षा॒ वर्च॑सा सु॒ह।
 ज्यो॑ग॒जीव॑न्त॒ उत्त॑रामु॒त्तरा॑स् स॒मा॑म्। द॒र्श॑म॒हं पू॑र्णमा॒सं य॒ज्ञं
 यथा॑ य॒ज्ञै। ऋ॒त्वि॒यव॑ती स्थो अ॒ग्निरे॑तसौ। गर्भं॑ दधा॒थां ते
 वा॑म॒हं द॑दे। तथ्स॒त्यं य॒द्वीरं॑ बि॒भृथः॑। वी॒रं ज॑नयिष्यथः। ते
 मत्प्रा॑तः प्रज॑निष्येथे। ते मा॒ प्रजा॑ते प्रज॑नयिष्यथः॥१४॥

प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॑ सुव॒र्गे लो॒के। अ॒नृता॑त्स॒त्यमु॑पैमि।
 मा॒नुषा॑द्वैव्यमु॒पैमि॑। दै॒वीं वाचं॑ यच्छामि। श॒ल्वैर॑ग्निमि॒न्धा॒नः।
 उ॒भौ लो॒कौ स॑नेम॒हम्। उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र् ऋ॒ध्वा। अ॒ति मृ॑त्युं

तराम्यहम्। जातवेदो भुवनस्य रेतः। इह सिञ्च तपसो
यज्ञनिष्यते॥१५॥

अग्निमश्वत्थादधि हव्यवाहम्। शमीगर्भाञ्जनयन् यो मयोभूः।
अयं ते योनिर्ऋत्वियः। यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न
आरोह। अथा नो वर्धया रयिम्। अपेत वीत वि च सर्पतातः।
येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानं
पृथिव्याः। अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै॥१६॥

अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि। संज्ञानमसि कामधरणम्। मयि
ते कामधरणं भूयात्। संवः सृजामि हृदयानि। सः सृष्टं
मनो अस्तु वः। सः सृष्टः प्राणो अस्तु वः। सं या वः
प्रियास्तनुवः। सं प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु
सम्प्रियः। सम्प्रियास्तनुवो मम॥१७॥

कल्पेतां द्यावापृथिवी। कल्पन्तामाप ओषधीः।
कल्पन्तामग्नयः पृथक्। मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः। येऽग्नयः
समनसः। अन्तरा द्यावापृथिवी। वासन्तिकावृतू अभि
कल्पमानाः। इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु। दिवस्त्वां
वीर्येण। पृथिव्यै महिम्ना॥१८॥

अन्तरिक्षस्य पोषेण। सर्वपशुमादधे। अजीजनन्नमृतं
मर्त्यासः। अस्त्रेमाणं तरणिं वीडुजम्भम्। दश स्वसारो
अगुवः समीचीः। पुमांसं जातमभि सः रभन्ताम्।

प्रजापतेस्त्वा प्राणेनाभि प्राणिमि। पूष्णः पोषेण मह्यम्।
 दीर्घायुत्वाय शतशारदाय। शतं शरच्च आयुषे वर्चसे॥१९॥
 जीवात्वे पुण्याय। अहं त्वदस्मि मदसि त्वमेतत्। ममांसि
 योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं हव्यान्यग्ने। पुत्रः पित्रे
 लोककृज्जातवेदः। प्राणे त्वाऽमृतमादधामि। अन्नादमन्नाद्याय।
 गोप्तारं गुप्त्यै। सुगारुहपत्यो विदहन्नरातीः। उषसः श्रेयसीः
 श्रेयसीर्दधत्॥२०॥

अग्ने सपत्न्यं अप बाधमानः। रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु
 धेहि। इमा उ मामुपतिष्ठन्तु रायः। आभिः प्रजाभिरिह
 संवसेय। इहो इडा तिष्ठतु विश्वरूपी। मध्ये वसोर्दीदिहि
 जातवेदः। ओजसे बलाय त्वोद्यच्छे। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे
 वर्चसे। सपत्न्यूरसि वृत्रतूः। यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गः॥२१॥

यस्तं आत्मा पशुषु प्रविष्टः। पुष्टिर्या ते मनुष्येषु पप्रथे।
 तया नो अग्ने जुषमाणं एहि। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्।
 वातात्पशुभ्यो अध्योषधीभ्यः। यत्र यत्र जातवेदः सम्बभूथ।
 ततो नो अग्ने जुषमाणं एहि। प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि
 विद्वान्। अग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि
 भाहि॥२२॥

ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यत्।
 अन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु सूर्यस्य पुरुत्रा च

र॒श्मीन्। अनु॒ द्यावा॑पृ॒थिवी॑ आत॑तान। वि॒क्रम॑स्व म॒हा॑
अ॒सि। वे॒दिष॑न्मानु॑षेभ्यः। त्रि॒षु लो॒केषु॑ जागृ॑हि। यद्वि॑दं
दि॒वो यद॑दः पृ॒थिव्याः। संवि॑दाने रोद॑सी सं बभू॑वतुः॥२३॥

तयोः॑ पृ॒ष्ठे सी॑दतु जा॒तवे॑दाः। श॒म्भूः प्र॒जाभ्य॑स्तनु॒वे॑ स्यो॒नः।
प्रा॒णं त्वा॒ऽमृत॑ आ द॑धामि। अ॒न्नाद॑म॒न्नाद्या॑य। गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै॑।
यत्ते॑ शुक्र॒ शुक्रं॑ वर्चः॑ शु॒क्रा त॒नूः। शु॒क्रं ज्योति॑रज॒स्रम्। तेन॑ मे
दीदि॑हि तेन॑ त्वा॒ऽऽद॑धे। अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्र॒ह्मणा॑। आ॒न॒शे व्या॑न॒शे
सर्व॑मायुर्व्या॑न॒शे॥२४॥

नर्य॑ प्र॒जां मे॑ गोपाय। अ॒मृत॑त्वाय॑ जी॒वसे॑। जा॒तां
ज॒निष्य॑मा॒णां च। अ॒मृते॑ स॒त्ये प्र॑ति॒ष्ठिताम्। अथ॑र्व
पि॒तुं मे॑ गोपाय। र॒सम॑न्नमि॒हायु॑षे। अद॑ब्धा॒योऽशी॑ततनो।
अवि॑षन्नः पि॒तुं कृ॑णु। श॒ङ्स्य॑ प॒शून्मे॑ गोपाय। द्वि॒पादो॑ ये
चतु॑ष्पदः॥२५॥

अ॒ष्टाश॑फाश्च॒ य इ॒हाग्ने॑। ये चै॒कश॑फा आशु॒गाः। सप्र॑थ
स॒भां मे॑ गोपाय। ये च॒ सभ्याः॑ सभा॒सदः॑। तानि॑न्द्रि॒याव॑तः
कुरु। सर्व॑मायुरुपा॑सताम्। अहे॑ बु॒ध्निय॑ म॒न्त्रं मे॑ गोपाय।
यमृ॑षयस्त्रैवि॒दा वि॒दुः। ऋचः॑ सा॒मानि॑ यजू॑षि। सा हि
श्रीर॑मृता॑ स॒ताम्॥२६॥

चतुः॑ शिखण्डा युव॒तिः सु॒पेशाः॑। घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑।
म॒र्मृज्य॑मा॒ना मह॑ते सौभ॑गाय। मह्यं॑ धु॒क्ष्व॒ यज॑मानाय॒

कामान्। इहैव सन्तत्र सतो वो अग्रयः। प्राणेन वाचा
मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्। ज्योतिषा
वो वैश्वानरेणोपतिष्ठे। पञ्चधाऽग्नीन्व्यक्रामत्। विरादश्सृष्टा
प्रजापतेः। ऊर्ध्वाऽऽरोहद्रोहिणी। योनिर्ग्रेः प्रतिष्ठितिः॥२७॥

विशन्तु नः पुरुचीर्विधेम निधाय यत्तेऽप्रदाहाय बृहत्या ब्रह्मणा दुवस्यत विश्ववार इममञ्जते पुरोगां प्रजनयिष्यथां
जनिष्यतस्मे मम महिम्ना वर्चसे दधेभ्युवर्गो भोहि सम्बभूवतुरायुर्व्यानशे चतुष्पदः सतां प्रजापतेर्द्वे च॥—[१]

नवैतान्यहानि भवन्ति। नव वै सुवर्गा लोकाः।
यदेतान्यहान्युपयन्ति। नवस्वेव तथ्सुवर्गेषु लोकेषु
सुत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति। अग्निष्टोमाः परः सामानः
कार्या इत्याहुः। अग्निष्टोमसंमितः सुवर्गो लोक इति।
द्वादशाग्निष्टोमस्य स्तोत्राणि। द्वादश मासाः संवत्सरः। तत्तत्र
सूर्य्यम्। उक्थ्या एव सप्तदशाः परः सामानः कार्याः॥२८॥
पशवो वा उक्थानि। पशूनामवरुद्धौ। विश्वजिदभिजिता-
वग्निष्टोमौ। उक्थ्याः सप्तदशाः परः सामानः। ते सऽस्तुता
विराजमभि सम्पद्यन्ते। द्वे चर्चावतिरिच्येते। एकया
गौरतिरिक्तः। एकयाऽऽयुरूनः। सुवर्गो वै लोको ज्योतिः।
ऊर्ग्विराट्॥२९॥

सुवर्गमेव तेन लोकमभि जयन्ति। यत्परः राथन्तरम्।
तत्प्रथमेऽहंकार्यम्। बृहद्वितीयै। वैरूपं तृतीयै। वैराजं चतुर्थै।
शाक्करं पञ्चमे। रैवतः षष्ठे। तदु पृष्ठेभ्यो नयन्ति। सन्तनय
एते ग्रहा गृह्यन्ते॥३०॥

अतिग्राह्याः परः सामसु। इमानेवैतैर्लोकांश्च सन्तन्वन्ति।

मिथुना एते ग्रहा गृह्यन्ते। अतिग्राह्याः परः सामसु।
मिथुनमेव तैर्यजमाना अवरुन्धते। बृहत्पृष्ठं भवति। बृहद्वै
सुवर्गो लोकः। बृहतैव सुवर्गं लोकं यन्ति। त्रयस्त्रिंशि
नाम सामं। माध्यं दिने पवमाने भवति॥३१॥

त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। देवता एवावरुन्धते। ये वा इतः पराश्च
संवत्सरमुपयन्ति। न हैनं ते स्वस्ति समश्नुवते। अथ ये-
ऽमुतोऽर्वाश्चमुपयन्ति। ते हैनं स्वस्ति समश्नुवते। एतद्वा
अमुतोऽर्वाश्चमुपयन्ति। यदेवम्। यो ह खलु वाव प्रजापतिः।
स उवेवेन्द्रः। तदु देवेभ्यो नयन्ति॥३२॥

कार्या विगृह्यन्ते पवमाने भवतीन्द्र एकं च॥ [२]

सन्ततिर्वा एते ग्रहाः। यत्परः सामानः। विषूवादिवाकीर्त्यम्।
यथा शालायै पक्षसी। एव संवत्सरस्य पक्षसी। यदेतेन
गृह्येरन्। विषूची संवत्सरस्य पक्षसी व्यवस्रसेयाताम्।
आर्तिमार्च्छयुः। यदेते गृह्यन्ते। यथा शालायै पक्षसी मध्यमं
व शमभि समायच्छति॥३३॥

एव संवत्सरस्य पक्षसी दिवाकीर्त्यमभि सं तन्वन्ति।
नार्तिमार्च्छन्ति। एकविंशमर्भवति। शुक्राग्रा ग्रहा गृह्यन्ते।
प्रत्युत्तब्धे सयत्वाय। सौर्य एतदहः पशुरालभ्यते। सौर्यो-
ऽतिग्राह्यो गृह्यते। अहरेव रूपेण समर्धयन्ति। अथो अहं
एवैष बलिर्हियते। सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्ते॥३४॥

सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः। असावादित्यः शिरः

प्र॒जाना॑म्। शी॒रुष॑न्ने॒व प्र॒जाना॑ प्रा॒णान्द॑धाति। तस्मा॑त्स॒प्त
शी॒रुष॑न्प्रा॒णाः। इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा। असु॑रान्परा॒भाव्य॑। स
इ॒माँल्लो॑कान्भ्य॑जयत्। तस्या॒सौ लोको॑ऽन॒भिजित॑ आसीत्।
तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत्। यद्वै॑श्वक॒र्मणो गृ॑ह्यते॥ ३५॥

सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै। प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते।
ये वै॑श्वक॒र्मणं गृ॑ह्यते। आ॒दि॒त्यः श्वो गृ॑ह्यते। इ॒यं वा
अ॒दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒न्यो॑न्यो गृह्येते।
वि॒श्वान्ये॑वान्ये॒न क॑र्माणि कु॒र्वाणा य॑न्ति। अ॒स्याम॒न्येन॒ प्र॒ति
ति॑ष्ठन्ति। तावाऽप॑रा॒र्धात्स॑व॒त्स॒रस्या॒न्यो॑न्यो गृह्येते। तावु॒भौ
स॒ह म॑हाव्र॒ते गृ॑ह्येते। य॒ज्ञस्यै॑वान्तं ग॒त्वा। उ॒भयो॑र्लो॒कयोः
प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति। अ॒र्क्यमु॑क्थं भ॑वति। अ॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ॥ ३६॥

सुमा॒यच्छ॑त्यति॒ग्राह्या॑ गृह्यन्ते गृह्यते सं॒वत्स॒रस्या॒न्यो॑न्यो गृह्यते पञ्च॑ च॥ [३]

ए॒कवि॑ं॒श ए॒ष भ॑वति। ए॒तेन॒ वै दे॒वा ए॑कवि॒ंशेन॑।
आ॒दि॒त्यमि॒त उ॑त्त॒मं सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑रो॒हयन्। स वा ए॒ष
इ॒त ए॑कवि॒ंशः। तस्य॑ दशा॒वस्ता॒दहा॑नि। दश॑ प॒रस्ता॑त्।
स वा ए॒ष वि॒राज्यु॑भ॒यतः॒ प्र॒ति॑ष्ठितः। वि॒राजि॒ हि वा ए॒ष
उ॒भयतः॒ प्र॒ति॑ष्ठितः। तस्मा॑दन्त॒रेमौ लो॒कौ यन्। सर्वे॑षु
सु॒व॒र्गेषु॑ लो॒केष्व॑भि॒तप॑न्नेति॥ ३७॥

दे॒वा वा आ॑दि॒त्यस्य॑ सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑। प॒राचो॑ऽतिपा॒दा-
द॒बिभ॑युः। तं छ॒न्दो॑भिरदृ॒हं धृ॑त्यै। दे॒वा वा आ॑दि॒त्यस्य॑
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑। अ॒वाचो॑ऽवपा॒दाद॒बिभ॑युः। तं प॒ञ्चभी॑

र॒श्मिभि॒रुद॑वयन्। तस्मा॑देकवि॒ंशेऽह॒न्यश्च॑ दि॒वाकी॒र्त्यानि॑
क्रियन्ते। र॒श्मयो॒ वै दि॑वाकी॒र्त्यानि॑। ये गा॑य॒त्रे। ते
गा॑य॒त्रीषू॑त्तरयोः प॒वंमान॑योः॥३८॥

म॒हादि॑वाकी॒र्त्यं॒ होतुः॑ पृ॒ष्ठम्। वि॒कर्णं॑ ब्र॒ह्मसा॑मम्।
भा॒सोऽग्नि॑ष्टोमः। अथै॒तानि॑ प॒राणि॑। प॒रैर्वै दे॒वा आ॑दि॒त्यं
सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑पा॒रयन्। यदपा॑रयन्। तत्प॒राणां॑ प॒रत्व॑म्।
पा॒रय॑न्त्येनं प॒राणि॑। य ए॒वं वेद॑। अथै॒तानि॑ स्पर्॒राणि॑। स्पर्॒रैर्वै
दे॒वा आ॑दि॒त्यं॒ सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑स्पा॒रयन्। यदस्पा॑रयन्।
तत्स्पर्॒राणां॑ स्पर्॒रत्व॑म्। स्पा॒रय॑न्त्यैन॒ं स्पर्॒राणि॑। य ए॒वं
वेद॑॥३९॥

एति प॒वंमान॑योः स्पर्॒राणि॑ पञ्च च॥ [४]

अप्र॑तिष्ठां वा ए॒ते ग॑च्छन्ति। येषां॑ सं॒वत्स॑रेऽना॒प्तेऽथ॑।
एका॒दशि॑न्याप्यते॑। वैष्ण॑वं वा॒मन॑माल॑भन्ते। य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुः।
य॒ज्ञमे॒वा॒ल॑भन्ते॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ऐ॒न्द्रा॒ग्नमाल॑भन्ते। इ॒न्द्रा॒ग्नी
वै दे॒वाना॑मया॒तया॑मानौ। ये ए॒व दे॒वते॒ अया॑तयाम्नी। ते
ए॒वाऽऽल॑भन्ते॥४०॥

वै॒श्वदे॒वमाल॑भन्ते। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रुन्धते। द्या॒वापृ॑थि॒व्यां
धे॒नुमाल॑भन्ते। द्या॒वापृ॑थि॒व्योरे॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति। वा॒यु॒व्यं
व॒त्समाल॑भन्ते। वा॒युरे॒वैभ्यो॑ यथाऽऽय॒तना॑द्दे॒वता॒ अव॑रुन्धे।
आ॒दि॒त्याम॑विं व॒शामाल॑भन्ते। इ॒यं वा अ॑दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व
प्रति॑ तिष्ठन्ति। मै॒त्राव॑रु॒णीमाल॑भन्ते॥४१॥

मि॒त्रेणै॒व य॒ज्ञस्य॒ स्वि॑ष्टं॒ शम॑यन्ति। वरु॑णेन॒ दुरि॑ष्टम्।
 प्रा॒जाप॒त्यं तू॒पु॒रं म॑हाव्रत आल॑भन्ते। प्रा॒जाप॒त्योऽति॑ग्राह्यो
 गृह्यते। अह॑रेव रू॒पेण॒ सम॑र्धयन्ति। अथो॑ अहं ए॒वैष
 ब॒लि॒रु॒ह्यते। आ॒ग्ने॒यमा॒ ल॑भन्ते॒ प्रति॒ प्र॒ज्ञा॒त्यै। अ॒ज॒पे॒त्वान्
 वा ए॒ते पू॒र्वैर्मा॑सै॒रव॑ रुन्धते। यदे॒ते गु॒व्याः प॒शव॑ आल॒भ्यन्ते॑।
 उ॒भयै॑षां पशूनामवरु॑द्धौ॥४२॥

यदति॑रिक्तामेकाद॒शिनी॑मा॒लभे॑रन्। अप्रि॑यं भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑-
 रिच्येत। यद्वौ द्वौ प॒शू सम॑स्येयुः। कनी॑य आयुः
 कुर्वी॑रन्। यदे॒ते ब्रा॒ह्म॒णव॑न्तः प॒शव॑ आल॒भ्यन्ते॑। नाप्रि॑यं
 भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑रिच्यते। न कनी॑य आयुः कुर्वते॥४३॥

ते ए॒वाल॑भन्ते॒ मैत्रा॑वरु॒णीमा॒लभ॑न्तेऽवरु॑द्धौ सप्त च॥ [५]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा वृ॒त्तोऽश॑यत्। तं दे॒वा भू॒ताना॑
 रसं॒ तेजः॑ स॒म्भृ॒त्य। तेनै॑नमभिषज्यन्। म॒हान॑ववर्तीति।
 तन्म॑हाव्रतस्य॒ महा॑व्रत॒त्वम्। म॒हद्व॑तमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒
 महा॑व्रत॒त्वम्। म॒हतो॑ व्रतमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒ महा॑व्रत॒त्वम्।
 प॒ञ्चवि॑ंशः स्तोमो॑ भवति॥४४॥

चतु॑र्विंशत्यर्धमासः संवत्स॒रः। यद्वा ए॒तस्मि॑न्संवत्स॒रेऽधि॑
 प्राजा॑यत। तदन्नं पञ्चविंशम॑भवत्। म॒ध्यतः॑ क्रियते। म॒ध्यतो॑
 ह्यन्नम॑शितं धिनोति। अथो॑ मध्यत ए॒व प्र॒जाना॑मूर्ध्नीयते।
 अथ॒ यद्वा इ॒दम॑न्त॒तः क्रि॑यते। तस्मा॑दुदन्ते प्र॒जाः समै॑धन्ते।
 अन्त॒तः क्रि॑यते प्र॒जन॑नायै॒व। त्रि॒वृ॒च्छि॒रो भ॑वति॥४५॥

त्रेधाविहितः हि शिरः। लोमं छुवीरस्थि। परांचा स्तुवन्ति।
तस्मात्तत्सदृगेव। न मेद्यतोऽनु मेद्यति। न कृश्यतोऽनु
कृश्यति। पञ्चदशोऽन्यः पक्षो भवति। सप्तदशोऽन्यः।
तस्माद्वयाऽस्यन्यतरमर्धमभि पर्यावर्तन्ते। अन्यतरतो हि
तद्गरीयः क्रियते॥४६॥

पञ्चविंश आत्मा भवति। तस्मान्मध्यतः पशवो वरिष्ठाः।
एकविंशं पुच्छम्। द्विपदासु स्तुवन्ति प्रतिष्ठित्यै। सर्वेण
सह स्तुवन्ति। सर्वेण ह्यात्मनाऽऽत्मन्वी। सहोत्पतन्ति।
एकैकामुच्छिषन्ति। आत्मन् ह्यङ्गानि बद्धानि। न वा एतेन
सर्वः पुरुषः॥४७॥

यदित इतो लोमानि दतो नखान्। परिमादः क्रियन्ते।
तान्येव तेन प्रत्युप्यन्ते। औदुम्बरस्तल्पो भवति।
ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ।
यस्य तल्पसद्यमनभिजितः स्यात्। स देवानां
साम्यक्षे। तल्पसद्यमभिजेयानीति तल्पमारुह्योद्गायेत्।
तल्पसद्यमेवाभि जयति॥४८॥

यस्य तल्पसद्यमभिजितः स्यात्। स देवानां साम्यक्षे।
तल्पसद्यं मा परांजेयीति तल्पमारुह्योद्गायेत्। न तल्पसद्यं
परांजयते। प्लेङ्गे शंसति। महो वै प्लेङ्गः। महस
एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ। देवासुराः संयत्ता आसन्। त आदित्ये
व्यायच्छन्त। तं देवाः समजयन्॥४९॥

ब्रा॒ह्म॒णश्च॑ शू॒द्रश्च॑ च॒र्म॒कर्ते॑ व्यायच्छेते। दै॒व्यो॒ वै व॒र्णो॑ ब्रा॒ह्म॒णः।
 अ॒सुर्यः॑ शू॒द्रः। इ॒मेऽरा॒ध्सुरि॒मे सु॑भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रो ब्रू॑यात्।
 इ॒म उ॑द्वासीक॒रिण॑ इ॒मे दु॑र्भू॒तम॑क्र॒न्नित्य॑न्यत॒रः। यदे॒वैषां॑
 सु॒कृतं॑ या रा॒द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽभि॑ श्री॒णाति॑। यदे॒वैषां॑ दुष्कृ॒तं
 याऽरा॑द्धिः। तद॑न्यत॒रोऽपि॑ ह॒न्ति। ब्रा॒ह्म॒णः सं ज॑यति।
 अ॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यं भ्रातृ॑व्यस्य॒ संवि॑न्दन्ते॥५०॥

भ॒वति॑ भ॒वति॑ क्रि॒यते॑ पु॒रुषो॑ जयत्यजयञ्जयत्येकं च॥ [६]

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं नवै॒तानि॑ स॒न्तति॑रेकवि॒ंश ए॒षोऽप्र॑तिष्ठां प्र॒जाप॑तिर्वृ॒त्तः षट्॥६॥

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं शो॒चिष्के॑शोऽग्ने॑ स॒पत्नान॑तिग्रा॒ह्यां वैश्व॑दे॒वमाल॑भन्ते पश्चा॒शत्॥५०॥

उ॒द्ध॒न्यमा॑नं संवि॑न्दन्ते॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके द्वितीयः
 प्रपाठकः समाप्तः॥